

Topic No. 03.

स्थलनिर्देशक नकाशाची प्रमुख अंगे

स्थलनिर्देशक नकाशाची अंगे (Components of Topographical Map) या अंगांमुळे नकाशा वाचणे आणि त्याचा उपयोग करणे सोपे होते. स्थलनिर्देशक नकाशा फक्त रेषा किंवा चिन्हांचा समूह नसून तो विविध घटकांचा एकत्रित अभ्यास आहे. खाली त्याची प्रमुख अंगे स्पष्ट केली आहेत -

१) शीर्षक (Title)

नकाशा कोणत्या भागाचा आहे हे कळण्यासाठी नकाशावर शीर्षक दिलेले असते.

२) प्रमाण (Scale)

नकाशावरील अंतर व प्रत्यक्ष जमिनीवरील अंतर यांचे गुणोत्तर म्हणजे प्रमाण. उदा. 1:50,000 प्रमाण म्हणजे नकाशावरील 1 सें.मी. = जमिनीवरील 50,000 सें.मी.

३) जाळी व संदर्भ क्रमांक (Grid and Index Number)

नकाशावर चौकोनी जाळी काढलेली असते व प्रत्येक चौकोनाला क्रमांक दिलेला असतो. यामुळे एखाद्या ठिकाणाचा शोध घेणे सोपे होते.

४) दिशा दाखवणारे चिन्ह (North Line / Arrow)

नकाशाच्या वरच्या बाजूस उत्तर दिशा दाखवली जाते. यामुळे इतर दिशा ठरविणे सोपे होते.

५) समोच्च रेषा (Contour Lines)

भूपृष्ठावरील उंचसखलपणा दाखविण्यासाठी समोच्च रेषा वापरल्या जातात. या रेषांमुळे पर्वत, दऱ्या, पठारे, उतार यांची माहिती मिळते.

६) चिन्हे व रंगसंगती (Conventional Signs and Symbols)

नकाशामध्ये नद्या, रस्ते, रेल्वेमार्ग, मंदिरे, वस्ती, कारखाने, धरणे इत्यादी दाखविण्यासाठी ठराविक चिन्हे व रंग वापरले जातात.

७) निर्देशांक (Legend / Index)

नकाशातील चिन्हांचा अर्थ समजण्यासाठी बाजूला 'Index' किंवा 'Legend' दिलेली असते.

ॢ) कलनरपट्टी व तळटीप (Margins and Marginal Information)

नकाशाच्या खालच्या बाजूला प्रमाण, क्रमांक, प्रकाशन वर्ष, उपयोगाची माहिती दिलेली असते.
